

MERHUM HOCAMIZ PROF. DR. HASAN ONAT

Obituary: Late Professor Hasan Onat

Abstract

Dr. Hasan Onat, who was born in 1957 in Çankiri, Turkey, after his primary education therein, got his secondary and high school degrees from the boarding school in Yozgat. He graduated from Divinity School of Ankara University in 1979 and started to work here as an assistant in the department of History of Islamic Sects. Between 17 August 1999 and 16 August 2020 he held the deans office in Çorum Divinity School of Gazi University. As he was continuing his studies in Divinity School of Ankara University where he had held a position for a long time, he passed away on September, 27, 2020 as a result of the Covid-19 pandemic to which he was exposed.

The first issues that come to mind when the name of Hasan Onat is mentioned; The common denominator of Islam is to understand tradition very well, to put being human at the center, to try to understand the information age, to consider differences as wealth, to understand change, to understand the relationship between ideas and events, the relationship of mind and revelation, the relationship between religion and science, and to understand modern Western thought. He also often stated that religion emphasized individual liberation and thought that Muslim society could only develop by empowering the individual. He was hopeful about the future of the Islamic ummah. But the tides were also shaking his hopes from time to time. Despite this, he never hesitated to work and struggle in the name of protecting the human dignity bestowed upon him by God Almighty.

Keywords: Hasan Onat, Divinity, Islamic Sects

Merhum Hocamız Prof. Dr. Hasan Onat¹

Öz

1957 yılında Çankırı'da dünyaya gelen Prof. Dr. Hasan Onat, burada ilkokul tahsilini tamamladıktan sonra ortaokul ve liseyi parasız yatılı olarak Yozgat'ta bitirdi. 1979 yılında Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nden mezun oldu ve burada İslâm Mezhepleri Tarihi asistanlığına başladı. 17 Ağustos 1999-16 Ağustos 2002 tarihleri arasında Gazi Üniversitesi Çorum İlahiyat Fakültesi Dekanlığı yaptı. Uzun süredir görev yaptığı Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde çalışmalarına devam ederken maruz kaldığı Covid 19 salgını nedeniyle 26.09.2020 tarihinde Hakk'ın rahmetine kavuştu.

Anahtar Kelimeler: Hasan Onat, İlahiyat, İslam Mezhepleri Tarihi

Hasan Onat hocamız, gerek dekanlık görevi yaptığı süre içerisinde gerekse sonraki dönemlerinde fakültemizin bilimsel anlamda başarılı olması için büyük gayret sarf etmiştir. Bilgi, birikim ve tecrübesini bizlerle paylaşmayı her zaman çok arzu etmiştir. Müessesemizdeki hocaların da bilgi, beceri ve deneyimlerini geliştirmeleri için sürekli gayret göstermelerini önermiş ve bu anlamda gereken desteği sağlamaya çalışmıştır. Hatta bizlere “gezme amaçlı da olsa sürekli şehir dışına çıkın, dolaşın” derdi. Nihayetinde gezip dolaşmak bir akademisyen için her zaman ufuk açıcı olur elbette. Henüz dekanlık dönemlerinde, Gazi Üniversitesine bağlı olan fakültemizin, burada kurulacak bir üniversitenin kurucu fakültesi olabileceğini, bu yüzden güçlü bir akademik kadroya sahip olması gerektiğini düşünmekteydi. Nitekim görev yaptığı dönemlerde fakülte altyapısına yaptığı katkılarla bu düşüncesini gerçekleştirmişti. Fakültemizin ön plana çıkan akademik kadrosu ve vizyonu hocamızın attığı temellerin ne kadar sağlam olduğunun en önemli göstergeleridir.

Özgeçmiş ve başarılı idareciliğiyle ilgili kısaca bilgi verdiğim ve lisans-lisansüstü çalışmalarında danışmanlığımı yapıp sürekli desteğini gördüğüm merhum hocamızı burada anlatmak şahsım adına oldukça önemli ve onur verici bir husustur. Ancak çok yönlü ve geniş ufuklu bir alimi değerlendirmek takdir edersiniz ki çok kolay olmayacaktır. Bununla birlikte onun önem verdiği hususları ve bu çerçevede ifade etmeye çalıştığı bazı fikirlerini elimden geldiği kadarıyla burada açıklamaya çalışacağım.

Hasan Onat ismi anıldığında ilk aklımıza gelen konular; İslam ortak paydası, geleneği çok iyi anlamak, insan olmayı merkeze koymak, bilgi çağını

¹ Prof. Dr. Cemil Hakyemez, Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyesi, e-posta: chyemez@gmail.com

anlamaya çalışmak, farklılıkları zenginlik olarak değerlendirmek, değişimi anlamak, fikir-hadise irtibatı, akıl-vahiy birlikteliği, din-bilim ilişkisi ve modern Batı düşüncesini anlamak gibi hususlardır. Ayrıca sık sık dinin bireysel kurtuluşa vurgu yaptığını belirtir ve Müslüman toplumun ancak bireyi güçlendirerek kalkınabileceğini düşünürdü. İslam ümmetinin geleceğinden umutluydu. Fakat gelgitler zaman zaman onun umutlarını da sarsmaktaydı. Buna rağmen Cenabı Hakk'ın kendisine bahşetmiş olduğu insanlık onurunu koruma adına çalışmalarını ve mücadelesini hiçbir zaman aksatmamıştır.

Hasan Onat, önemli bir mütefekkir olmanın sorumluluğuyla hareket etmiş ve en önemli sosyal meseleler üzerinde ciddiyet ve samimiyetle çalışmıştır. Ülkemizdeki en önemli toplumsal meselelerden biri olan Alevilik-Bektaşilik konusuyla ilgili yapıcı çözümler önermiştir. Meselenin Türkiye'nin bir gerçeği olduğunu, salt dini bir ayrışma olmayıp tarihi, teolojik ve sosyolojik geçmişi bulunduğunu, bunlar bilinmeden bir çözüm üretilmeyeceğini ısrarla vurgulardı. Bu doğrultuda gerçekleştirilecek İslamî teoloji ve tarikat geçmişinden kopuk yapay ve zoraki oluşumların, bilinçli bir çarpıtmanın ürünü olduğuna, bu yüzden de başarılı olamayacağına inanmaktaydı. Bu tür konulardaki yaklaşımı elbette ötekileştirici değil, kucaklayıcı ve birleştirici olmuştur.

Hasan Onat'a göre herhangi bir Alevi-Bektaşî kimliğinden söz edebilmek için olmazsa olmaz hususlar, Türklerin tarihi ile İslâm tasavvufudur. Hacı Bektaş Veli'nin *Makalât'*ında vurgulanan "72 millete bir gözle bakmak" felsefesi ve bu çerçevede oluşan rahmet temelli sevgi anlayışının izi sürüldüğünde bizi Ahmet Yesevî'nin hikmetlerine götürecektir. Aleviliği felsefi bir din olarak göstermeye çalışmak, tarih bilgisinden yoksunluk ve ideolojik körlükten öte bir şey değildir. "Demode olmuş materyalizmi Aleviliğe giydirerek bir din inşa etmeye çalışmak" başka şekilde izah edilemez.²

Alevilik-Bektaşilik meselesinin hala bir sorun olarak devam etmesinin en önemli nedeni, konu ve olayların siyasi bir zemin üzerinde, duygusallıkla gündeme getirilmesidir. Tarih bilincinden yoksun olanlar, Alevilik-Bektaşilik meselesini Sünnilik üzerinden okumaya çalışma yanlışlığına düşmektedirler. Bu durum gereksiz asimilasyon tartışmaları ile Cem Evi konusunun bir türlü aydınlatılamamasına neden olmaktadır. Halbuki "kök unsurlardan hareketle, ötekine takılmadan" oluşturulacak "yüksek güven kültürü" ve "yüksek anlam bilinci" bu kimlik krizinden kurtulmanın en önemli yoludur.³

² Hasan Onat, "Küreselleşmenin Boyutları ve İslam'ın Geleceği", *Müslümanlar ve Diğer Din Mensupları* (Ankara: Türkiye Dinler Tarihi Yayınları, 2004), 97.

³ Hasan Onat, "Kimlik-Teoloji İlişkisi Bağlamında Alevilik-Bektaşilikle İlgili Kimlik Tartışmaları Üzerine", *Alevilik – Bektaşilik Araştırmaları Dergisi* 1 (2009), 8-31.

Yine son dönemlerde Müslümanların zihnini sürekli meşgul eden Şii-Selefi kutuplaşmasına da dikkat çekmekteydi. Söz konusu gruplar arası çatışmaların son bulmasının da ancak “yüksek güven kültürü” ve keyfi tarih inşalarını bir kenara bırakıp gerçekçi bir tarih oluşturmakla mümkün olacağını ifade ederdi. Hasan Onat, Müslümanların mezhep çatışmalarına yol açan iç kavgalarından çıkış yolu için İslam ortak paydasını birinci şart olarak görürdü. Bu hususu nerdeyse onun tüm konuşmalarında ve yazılarında bir şekilde gündeme getirmiştir. Son yazmış olduğu kitabın ismi de *İslam Ortak Paydası ve Mezhep Gerçeği*'dir.⁴

Hasan Onat, “İslam ortak paydası”nu iman bazında “tevhit”, davranış bazında da “dosdoğru olmak” olarak açıklamıştır. Herkesin çok iyi bildiği fakat bu yönde yorumlanması pek düşünülmeyen Hz. Ömer'in Müslüman olması örneği onun için çok önemlidir. Putperest olarak Hz. Peygamber'in yanına giren Ömer'i, Müslüman olarak yanından çıkaran farklılık nedir? diye sorar. İşte burada değişen tek şeyin “tevhit” olduğunu, bunun da bu olay örneğinde görüldüğü üzere Müslüman olmak için yeterli sayıldığını ifade etmiştir.⁵ Müslüman olmak için tevhit, ahiret ve nübüvvetine inanılması yeterlidir.⁶ İslâm'ın dinamik ve birleştirici bir din olması ancak bir tarih bilincinin oluşumuyla mümkün olur. Yani geçmiş ile tarihin farklı şeyler olduğunu layıkıyla kavramak gerekmektedir.⁷

Hasan Onat hocanın ilgilendiği konuların Müslümanları ve ülkemizi ilgilendiren en önemli hususlar olması dikkat çekicidir. Düşüncelerini kimseyi incitmeden yapıcı ve samimi bir şekilde ifade etmekten hiç çekinmemiştir. Zaten kendisini tanıyan herkes de onun samimiyetine güvenmiştir. Son yıllarda ülkemizde en fazla tartışılan konulardan biri olan “İlimli İslam” meselesi de onun kafa yorduğu konular arasındadır. Elbette bu bir ABD politikasıdır. Ancak o, temel sorunu, Müslümanların özgüvenlerini ve tarih bilinçlerini kaybetmesinde görür. Söz konusu özelliklerden yoksun Müslümanlar Batı'nın müdahalesine açık hale gelmektedirler. Bu biçimlendirmeden kurtulmak için öncelikle şiddet ve terörün Müslümanlardan uzaklaştırılması gerekir. Bunun için de başlangıç noktası “insan olma onuru” olmalıdır. Dinden yardım almadan da bu beladan kurtulmak mümkün değildir. Yaşamından dini uzaklaştı-

⁴ Hasan Onat, *İslam Ortak Paydası ve Mezhep Gerçeği* (İstanbul: Endülüs Yayınları, 2019).

⁵ Hasan Onat, “İslam Ortak Paydasını Kaybetmiş Müslümanların Açmazı: Şi'i-Selefi Kutuplaşması”, *Tarihte ve Günümüzde Selefilik* (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2014), 530, 533.

⁶ Hasan Onat, “Mezhep Sorununu Doğru Anlamak”, *İslam'ın Hakikati ve Mezhep Sorunu*, ed. Mehmet Evkuran (Ankara: Anadolu İlahiyat Akademisi, 2016), 99.

⁷ Hasan Onat, “İslâm'da Yeniden Yapılanma Üzerine”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* Özel Sayı: Cumhuriyetin 75. Yıldönümüne Armağan (1999), 202.

ran bir bireyin hayatın anlamını yakalaması oldukça zordur.⁸

Hasan Onat'ın önemsedığı en önemli hususlardan bir diğeri, ilahiyat ilimlerinin bilimsel alanın bir parçası olarak kabul edilmesi gereği idi. Bilimsel bilginin kaynaklarının ve üretim aşamalarının açık seçik olması, neticede dini bilgilerimizin de daha sağlam temeller üzerine oturmasını sağlayacaktır.⁹

Bilimsel bilgi elbette belli yöntemler çerçevesinde ulaşılan bilgidir. Hasan Onat, Türkiye'de ilahiyat fakültelerinde bu konuyla ilgili en ciddi araştırma yapanların başında gelir. "Bilim, Bilimsel Yöntem ve İslâm / İlâhiyat Bilimlerinde (Ulûm-i Dîniyye) Yöntem Sorunu"¹⁰ ve "İslam Bilimleri ve Yöntem Açısından Tarihin Anlamı ve Önemi"¹¹ isimli denemeleri bu alanda çok önemli bir adım olarak değerlendirilmektedir. İslam Mezhepleri Tarihi çalışmalarında olaylarla fikirler arasındaki ilişkiye dikkat çekmek amacıyla bu metodik bakışı "fikir-hadise irtibatı" şeklinde formüle etmesi,¹² dikkatlerin bu hususa yönelmesini sağlamıştır. Onat, Müslümanlar olarak onurlu yaşayabilmek için insanlığın nereye doğru gittiğini doğru bir şekilde anlamının zorunlu olduğunu düşünmekteydi. Ona göre insanlığın ihtiyaç duyduğu "kök değerler" de ancak geleneksel İslam düşüncesinin yöntemsel eleştirisi süzgecinden geçirilmesiyle mümkün olabilecektir.

Onat, dinin doğru anlaşılmamasının sebeplerinin başında Müslümanların peygamber ve sahabe algısını görmüştür. O, Hz. Peygamber'in hayatının bilimsel zeminde tekrar yazılması gerektiğini düşünmekte ve bizzat bununla ilgili çalışmalar yapmaktaydı. Bazı hadisçilerin Hz. Peygamber'i ismet sıfatına haiz yanılmaz bir varlık olarak gösterip Müslümanları yanılttıkları kanaatindeydi. Yanılmaz bir peygamber anlayışı çerçevesinde oluşturulan "sahabenin adaleti" meselesini de ikinci önemli yanığı olarak görmüştür. Sanki bütün aşıp aynı derecede vasıflara sahip âlim insanlardı. Halbuki İslam açısından yanılmaz yegâne bilgi türü vahiydir. Vahiy muamelesi yapılacak tek kaynak

⁸ Hasan Onat, "Küresel Şiddet ve Terör: İnsan Olma Onuruna Vurulan Darbe", *Dini Araştırmalar* 7/20 (2004), 19-30.

⁹ Hasan Onat, "Dinî Yayınlarda Bilimsellik Sorunu (Çağdaş ve İslâmî Bilimler Açısından)", *Türkiye I. Dinî Yayınlar Kongresi: 31 Ekim – 02 Kasım 2003*, (Ankara: DİB Yayınları, 2004), 163.

¹⁰ Hasan Onat, "Bilim, Bilimsel Yöntem ve İslâm / İlâhiyat Bilimlerinde (Ulûm-i Dîniyye) Yöntem Sorunu", *Modern Dönemde Dini İlimlerin Temel Meseleleri* (İstanbul: İSAM Yayınları, 2007), 41-57.

¹¹ Hasan Onat, "İslam Bilimleri ve Yöntem Açısından Tarihin Anlamı ve Önemi", *Ku'an ve İslami İlimlerin Anlaşılmasında Tarihin Önemi* (Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2013), 13-67.

¹² Mesela bkz. Hasan Onat, "İran İslam Devrimi ve Şiilik", *e-makâlât*, 6/2 (Güz 2013), 223.

da Kur'an-ı Kerim'dir.¹³

Günümüz Müslümanlarının içine düştükleri çıkmazlardan biri de şüphesiz akıl-nakil ilişkisidir. Hasan Onat'a göre asıl mesele bunların birbirlerinin alternatifi olarak görülmesidir. Sonuçta bu durum hem bir bilinç yarılmasına hem de bireyin dogmatikleşerek saldırıya açık bir hale gelmesine yol açmaktadır. İnsanlar, parçalanmış bir akılla kendini "laboratuvarda bilim insanı", ibadethanede de Müslüman, Hristiyan vb. kabul eder. Bu şekilde din ile akılın alanlarını ayırıştırarak ya parçalanmış bir akılla yaşamaya devam eder ya da var olabilmek için din karşıtlığı üzerine kurulu bir ideolojiyi tercih eder.¹⁴ Halbuki dinle ilgili bilimsel çalışmalar, "dinden çıkma korkusu" olmadan, Kur'an merkezli ve eleştirel bir bakışla ele alındığında sağlıklı fikirlere ulaşmak mümkündür.¹⁵

Hocanın muhtemelen gençliğinden itibaren zihnini yordduğu konulardan biri de uygarlık meselesi ve bu çerçevede Müslümanların yeniden nasıl bir medeniyet kuracaklarıydı. Bu çerçevede uygarlık tarihi ve özellikle de Batı uygarlığıyla ilgili okumalar yapmakta ve okuduklarını etrafındakilerle paylaşarak tartışmaktaydı. Batı uygarlığının anlam ve kimlik krizine doğru sürüklenildiğini, ürettiği kibirli insan tipinin değerlerin önüne geçtiğini ifade etmiştir. Sekülerleşmeyi de insanlığın ulaştığı kaçınılmaz bir durum olarak görmüş, asıl sorunun sekülerleşmenin tepkisel bir zeminde gelişmesi olduğunu ifade etmiş, bunun yerine insanca yaşama ortak paydası üzerine kurulu "doğal sekülerleşme"nin olması gerektiği kanaatine varmıştır. İnsanın tabiat ve dinle farklılaşmasına işaret eden bu durumun da günümüzdeki küresel ölçekli şiddet, terör ve kimlik bunalımlarının asıl sebebi olabileceğini düşünmüş, bu doğrultuda farklı dindarlık denemeleri önermiştir.¹⁶

Mevcut sekülerleşme sorununun tepkisel zeminde gelişmesi ve tek tip Batı tarzı bir modernite üzerine kurulmuş olması, onun Müslümanlar açısından yok sayılması anlamına gelmemesi gerekir. Hasan Onat hocanın "doğal sekülerleşme" olarak önerdiği alternatif yaklaşım biçimleri, ona göre Kur'an'ın kurucu ilkelerinden hareketle oluşturulmalıdır. Bunlar; akıllı bir varlık olarak yaratılan insanın yaratılış amacına uygun olarak Tanrı'yı bilmesi, imanın

¹³ Hasan Onat, "Hz. Muhammed'i Anlamada Yöntem", *Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi VI. Kutlu Doğum Sempozyumu* (Isparta: S.D.Ü. İlahiyat Fakültesi Yayınları, 2001), 49-50, 52.

¹⁴ Hasan Onat, "İnsanlığın Geleceği Açısından Sekülerleşme ve Din", *Dinler Tarihi Araştırmaları -V: Sekülerleşme ve Dinî Canlanma*, I, haz. Ali İsmail Güngör (Ankara: Türkiye Dinler Tarihi Derneği, 2008), 270.

¹⁵ Onat, "İslâm'da Yeniden Yapılanma Üzerine", 201.

¹⁶ Onat, "İnsanlığın Geleceği Açısından Sekülerleşme ve Din", 269.

bireyselliği, doğru bilgiye dayalı olarak hareket edilmesi, evrende her şeyin belli bir amaç için yaratıldığı gerçeği, insanlığın bir bütün olduğu, insanın tarih bilincine sahip olması gerektiği, geleneğe eleştirel bakabilmek, affedilmeyecek tek günahın Allah'a ortak koşmak olduğunu bilmek, evrenin insana Tanrı'nın bir emaneti olarak verildiğinin farkına varmak, Kur'an'ın ahlaklı ve adil bir toplum istediği gibi esaslardır. Kur'an, getirmiş olduğu bu ilkelerle insanlık tarihinde yeni bir dönem ve bir medeniyet başlatmıştır. Mucize dönemi de Kur'an'la birlikte son bulmuştur.¹⁷

Sekülerleşmenin kaynağı olan modernite, geleneği yok etmiş, insanoğlunun o ana kadar oluşturmuş olduğu birikimi ortadan kaldırmıştır. Bu yüzden Onat'a göre mevcut sekülerleşmeye alternatif olarak insanca yaşamının gereği yeni bir ortak payda oluşturulmalıdır. Fakat popüler kültür ve aşırı güven duygusu buna engel oluşturmaktadır. Bununla birlikte insanların varoluşsal boşluğu da gittikçe derinleşmektedir. Yok edilen belirsizlikler ve hayatın anlamsızlığı hissi, insanları şiddete ve intihara yöneltmektedir. Tanrı'yı hayatın dışına iten Batı uygarlığı, insanları ya tanrılık iddiasına yönlendirmekte ya da ezilmişliğini içselleştirerek her şeyi tanrılaştırma yoluna gitmektedir. İnsanca kalabilmek için tanrıya ihtiyaç vardır. Bu da insan fıtratına uygun insanlık ortak paydası taşıyan evrensel boyutlu bir tanrı olabilir ancak.¹⁸

Modernizm, onun oluşturduğu sekülerleşme ve 21. yüzyılın başlarında da küreselleşme gündemde yoğun bir şekilde tartışılan meselelerdir. Hasan hocaya göre küreselleşme, pek çok yerelliğin önünü açmış gibi gözükmekle birlikte aslında en sonunda tüm bunları "evrensel boyutlu anaforların içine doğru çekmektedir." Küreselleşen dünyada din anlayışımızın vahiy boyutu ile tarihsel geçmişi ve mantıksal temelleri bilinmediği takdirde irrasyonellik ve korkuyla yaşamaya devam edeceğiz demektir. Kerbelâ olayının Müslümanları nasıl ayırıştırıp geleceklerini belirlediğini dikkatle analiz etmek gerekmektedir. Bu çerçevede 14 asırlık Müslüman geleneği dikkatle gözden geçirilmelidir. Öncelikle siyasi meselelerin belirleyicisinin din değil, insan olduğu, "İslam hukuku" veya "fıkıh" olarak oluşturulan literatürün de beşerî olduğunun kavranması gerekmektedir.¹⁹

Hasan Onat hocanın son dönemlerde kafa yorduğu konulardan biri de İmam Maturidî ve Maturidîlik meselesiydi. Onun bu konuya bakışının temelinde herhangi bir mezhebi öne çıkartma gibi bir endişesi bulunmamaktaydı.

¹⁷ Onat, "İnsanlığın Geleceği Açısından Sekülerleşme ve Din", 273-274.

¹⁸ Onat, "İnsanlığın Geleceği Açısından Sekülerleşme ve Din", 275.

¹⁹ Hasan Onat, "Küreselleşme ve İslâm'ı Yeniden Düşünmek", *Dinî Araştırmalar* 6/17 (2017), 29-46.

Özellikle İmam Maturidî'nin fikirlerinin Müslümanların içerisinde bulunmuş olduğu dini-siyasi çıkmazdan kurtulması ve yeni bir İslam medeniyeti için katkı sağlayabileceği düşüncesindeydi. Bu konuyla ilgili oldukça geniş bir yazı da kaleme almıştır.²⁰ Nihayetinde onun asıl hedefi, İslam geleneğini ve Batı medeniyetini çok iyi analiz ederek yeni bir İslam uygarlığına ulaşacak yolları aramaktı.

Çok değerli hocamız Prof. Dr. Hasan Onat, yukarıda sadece belli kısmına değinebildiğim hususlarda çok büyük gayret sarf etmekteydi. Geceleri az uyuyup çok çalışarak 63 yıllık ömrünü dolu dolu yaşamıştır. İslam dünyasının sorunlarının çok yönlü zihinsel dönüşümlerle sağlanacağını düşündüğü için, teorilerini farklı disiplinlerin sentezlendiği oldukça zorlu bir uğraş gerektiren harmonik bir yapı üzerinde inşa etmeye çalışmıştır. Bundan dolayı onu hakkıyla anlayabilmek için, yaşamı boyunca karşılaştığı fikri akımların, okuduğu hocaların, etkilendiği fikirlerin, akademik faaliyetlerinin, içerisinde yer aldığı çalışmalarının ve tüm hayatının ayrıntılı araştırmalarla ele alınmasına ihtiyaç vardır. Kendisini örnek almaya çalışan öğrencileri olarak, sadece onu anabilmek amacıyla ele aldığım bu kısa yazıma son vermek istiyorum. Allah emeğini zayı etmesin. Bizlere de onun gibi dosdoğru yoldan gitmeyi nasip etsin. Mekânı cennet olsun.

Kaynakça

- Onat, Hasan. "Bilim, Bilimsel Yöntem ve İslâm / İlâhiyat Bilimlerinde (Ulûm-i Dîniyye) Yöntem Sorunu". *Modern Dönemde Dini İlimlerin Temel Meseleleri*. İstanbul: İSAM Yayınları, 2007.
- Onat, Hasan. "Dinî Yayınlarda Bilimsellik Sorunu (Çağdaş ve İslâmî Bilimler Açısından)". *Türkiye I. Dinî Yayınlar Kongresi: 31 Ekim – 02 Kasım 2003*. 153-168. Ankara: DİB Yayınları, 2004.
- Onat, Hasan, "Hz. Muhammed'i Anlamada Yöntem", *Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi VI. Kutlu Doğum Sempozyumu*, 47-56, Isparta: S.D.Ü. İlahiyat Fakültesi Yayınları, 2001.
- Onat, Hasan. "İnsanlığın Geleceği Açısından Sekülerleşme ve Din". *Dinler Tarihi Araştırmaları -V: Sekülerleşme ve Dinî Canlanma I*. haz. Ali İsra Güngör. 268-277. Ankara: Türkiye Dinler Tarihi Derneği, 2008.
- Onat, Hasan. "İran İslam Devrimi ve Şiilik", *e-makâlât* 6/2 (Güz 2013), 223-256.
- Onat, Hasan. "İslam Bilimleri ve Yöntem Açısından Tarihin Anlamı ve Önemi". *Ku'an ve İslami İlimlerin Anlaşılmasında Tarihin Önemi*. 13-67. Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2013.
- Onat, Hasan. "İslam Ortak Paydasını Kaybetmiş Müslümanların Açmazı: Şi'î-Selefi Kutuplaşması". *Tarihte ve Günümüzde Selefilik*. 525-551. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2014.

²⁰ Bkz. Hasan Onat, "Yeni Bir İslam Medeniyeti İçin Maturidi ve Maturidiliğin Önemi" (14 Aralık 2020).

- Onat, Hasan. "İslâm'da Yeniden Yapılanma Üzerine". *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* Özel Sayı: Cumhuriyetin 75. Yıldönümüne Armağan (1999), 197-207.
- Onat, Hasan. "Kimlik-Teoloji İlişkisi Bağlamında Alevilik-Bektaşilikle İlgili Kimlik Tartışmaları Üzerine". *Alevilik – Bektaşilik Araştırmaları Dergisi* 1 (2009), 8-31.
- Onat, Hasan. "Küresel Şiddet ve Terör: İnsan Olma Onuruna Vurulan Darbe". *Dini Araştırmalar* 7/20 (2004), 19-30.
- Onat, Hasan. "Küreselleşme ve İslâm'ı Yeniden Düşünmek". *Dinî Araştırmalar* 6/17 (2017), 29-46.
- Onat, Hasan. "Küreselleşmenin Boyutları ve İslam'ın Geleceği". *Müslümanlar ve Diğer Din Mensupları*. 293-306. Ankara: Türkiye Dinler Tarihi Yayınları, 2004.
- Onat, Hasan. "Mezhep Sorununu Doğru Anlamak". *İslam'ın Hakikati ve Mezhep Sorunu*. ed. Mehmet Evkuran. 97-99. Ankara: Anadolu İlahiyat Akademisi, 2016.
- Onat, Hasan, *İslam Ortak Paydası ve Mezhep Gerçeği*. İstanbul: Endülüs Yayınları, 2019.
- HO, Hasan Onat. "Yeni Bir İslam Medeniyeti İçin Maturidi ve Maturidiliğin Önemi". Erişim 14 Aralık 2020. <http://www.hasanonat.net/index.php/107-yeni-bir-islam-medeniyeti-icin-maturidi-ve-maturidiligini-oenemi>